

Tatranská Múza s lírou slovanskou – otázniky nad Šafárikovým (básnickým) prvenstvom

LENKA RIŠKOVÁ, Ústav slovenskej literatúry SAV, Bratislava

RIŠKOVÁ, L.: The Muse of Tatra with a Slavonic Lyre – questions about Šafárik's (poetic) pioneering.

SLOVENSKÁ LITERATÚRA 58, 2011, No 3, p. 240 – 258.

Šafárik's collection of poems *Tatranská Múza s lírou slovanskou* (*The Muse of Tatra with a Slavonic lyre*, Levoča, 1814) attracts a lot of attention in the literary-historical discourse – as a rule it is regarded as an important milestone in the development of Slovak poetry, or as the first manifestation of real modern Slovak poetry. On the other hand, it overshadows - not quite fairly - other authors' literary works written at the turn of the 18th and 19th centuries. Recent interpretations and analyses of the period of Slovak literature in question shows the need to review some of the profiles, especially those which comment on its influence on steering domestic literary development. Although it is indisputable, some of Šafárik's poems carry features of more personal, subjective or intimate poetic expression, it cannot be overlooked that he often combined it with other poetic strategies which are just as relevant sources of information when reconstructing general outlines of the Slovak literary development. Therefore when analysing and assessing (not only) Šafárik's collection, it is necessary to take account of the complete list of contemporary literary principles, a possibility of foreign influence or a number of other potential sources of inspiration, as well as the historical, social and cultural context of the overall contemporary literary production.

Key words: literary development, literary context, syncretism, analysis, comparison, assessment.

Korpus Šafárikovej básnickej tvorby je pomerne útlý – tvoria ho štyri desiatky básní, ktoré napísal a publikoval výlučne v prvej fáze svojich literárnych aktivít, teda približne v rozmedzí rokov 1814 – 1817. Po básnickom prológu zo študentských čias, zbierke dvadsiatich troch básní s názvom *Tatranská Múza s lírou slovanskou* (Levoča, 1814), z ktorej sa podľa Petra Kášu zrejme pre požiar zachovalo len niekoľko exemplárov,¹ publikoval svoje básne (približne sedemnást') aj počas štúdia v Jene v prílohe českých *Viedeňských novin*, v *Prvotinách pěkných umění*, ktoré vydával vo Viedni Ján Nepomuk Hromádka.² Neskôr sa už básnicky odmlčal.

¹ Podľa KÁŠA, Peter: Vysvetlivky. In: *Pavol Jozef Šafárik. Básnické dielo*. Bratislava : Kaligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2005, s. 273.

² Jan Nepomuk Norbert Hromádka, profesor českého jazyka a literatúry na viedenskej univerzite vydával Císařsko královské Vídeňské noviny v letech 1813 – 1817 s přílohou *Prvotiny pěkných umění neb Literární přílohy* (1813 – 1816), v roce 1817 tuto přílohu přemenoval na *Prvotiny pěkných umění aneb Vídeňské noviny*.

Šafárikov básnický debut vyvolal veľký záujem nielen u jeho súčasníkov,³ ale až podnes je hodnotený ako dôležitý medzník vo vývine slovenskej poézie, resp. ako prvý prejav skutočne modernej slovenskej poézie. V roku 1961 Milan Hamada poznamenal: „Významný je Šafárikov odpor proti suchému, abstraktnému, racionalistickému veršovaniu a jeho zväzovanie poézie s ľudským zmyslovým vnímaním a subjektívnym čítaním. Spája poéziu s láskou, s prírodou v subjektívnom zážitku básnika. Šafárik v našej poézii prakticky prvý určuje tvorivý, originálny, neodvodený spôsob básnického zmocňovania sa sveta prostredníctvom osobného jedinečného zážitku, ktorý je práve preto pôvodný, hoci veľmi často literárne štylizovaný (...) Šafárikova poézia je síce mladicky nevyzretá a ukazuje na značnú závislosť básnika od cudzích vzorov, ale napriek tomu, je znamením správneho postupu pri preskupovaní hodnôt poézie. Kladie pred Kollárom a spolu s Kollárom základy pre vznik modernej poézie.“⁴

Literárnohistorický výskum aktivít slovenských autorov činných – najmä básnických – v posledných dvoch decéniách 18. storočia a v prvých troch decéniách 19. storočia (Palkovič, Tablic, Šimko, Rožnay, Šafárik a i.), už dlhodobejšie nie je stredobodom záujmu literárnej vedy. Ojedinelé, ale o to dôležitejšie interpretácie a analýzy básnických diel z tohto obdobia však čoraz viac nasvedčujú, že by bolo potrebné prehodnotiť isté javy vo vývinovom procese slovenskej literatúry, resp. „nasvietiť ich z iného uhla“, a tak aj zrevidovať niektoré hodnotenia básnickej tvorby z tohto obdobia, najmä tie, ktoré sa vyjadrujú o jej vplyve na smerovanie domáceho literárneho vývinu.

Karol Rosenbaum vo svojej monografii o Šafárikovi z roku 1961 konštatoval: „Zo Šafárikovej poézie znejú dva príkazy: žiť ctnostne, no s bohatosťou citu a žiť prospešne pre spoločnosť... Na rozdiel od spoločensky menej záväznej poézie Tablicovej a Palkovi-

ňské učené noviny (1817). Nemal svoju ustálenú predstavu o záväznej podobe českého pravopisu, preto istý čas umožnil každému prispievateľovi do jeho novín ponechať si svoj vlastný pravopis, čo sa však v českom prostredí nestretlo s pochopením.

Viac o ňom PETRBOK, Václav: Jan Nepomuk Norbert Hromádka – ein Bohemist im vormärzlichen Wien. In: *Wiener Slawistisches Jahrbuch*, roč. 46, 2000, s. 85 – 97.

³ Juraj Palkovič o ňom už v roku 1815 poznamenal: „Bude z něho jistě znamenitý básník a vůbec spisovatel slovenský... Fantazie jeho jest velmi živá a bystrá (však ještě příliš létavá), řeč poetická, malování nádherná, důstojná, utěšená.“ PALKOVIČ, Juraj: Šafárikova Tatranská múza s lýrou slovanskou. In: *Týdeník*, roč. 4, 1815, č. 40 – 41, s. 238 – 140, 254 – 255 (Cit. podľa KRAUS, Cyril: *Kritika v slovenskom národnom obrodení (1780 – 1817)*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1990, s. 237 – 238, 285).

Poetickosť obrazov i jazyka v Šafárikovej zbierke vyzdvihovala aj anonymná recenzia z roku 1816 vo *Wiener allgemeine Literatur-Zeitung*. S najväčšou pravdepodobnosťou je jej autorom Karol Juraj Romy. Muza tatranská od P. J. Šafárika (Die Tatrische oder Karpatische Muse von P. J. Schafary. Leutschau, 1814) In: *Wiener allgemeine Literatur-Zeitung* IV, 1816, č. 26, s. 416 (Cit. podľa KRAUS, Cyril: *Kritika v slovenskom národnom obrodení (1780 – 1817)*. Bratislava: Vydavateľstvo SAV, 1990, s. 238, 286).

⁴ HAMADA, Milan: Poznámky k vývinu novodobej slovenskej lyrickej poézie. In: *Slovenská literatúra*, roč. 8, 1961, s. 168 – 180 (Cit. Podľa HAMADA, Milan: Na prahu modernej lyrickej poézie P. J. Šafárika a J. Kollára. In: *Zrod novodobej slovenskej kultúry*. Bratislava: VEDA, 1995, s. 277).

Podobne ju hodnotil Cyril Kraus: „Šafárikova básnická zbierka nadväzujúca na novšie tendencie... predstavuje vo vývine slovenskej poézie novú kvalitu. Je nová a novátorská. Pravda, novátorstvo je výrazné len v reláciách slovenskej poézie“ (KRAUS, Cyril: O „historickej iniciative“ Šafárikovej poézie. In: *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrodenie*. Zost. Imrich Sedlák. Martin: Matica slovenská, 1989, s. 162 – 163).

čovej je jeho poézia veľmi vážna, obrátená k dôležitým otázkam spoločnosti i ľudského vnútra, uznáva skutočnosť ako východisko, opúšťa hru a imitáciu a tam, kde sa nemôže oslobodiť od cudzích, väčšinou rokokových predlôh, aspoň naznačuje novú cestu.⁵ Nejasným miestom tohto hodnotenia je porovnanie Šafárikovej poézie s básnickou tvorbou ďalších dvoch výrazných literárne činných osobností pôsobiach v rovnakom období, hoci vekovo starších. (Vekový rozdiel medzi Šafárikom a Bohuslavom Tablicom i Jurajom Palkovičom bol dvadsaťšesť rokov.)

Podobný princíp nazerania na Šafárikov básnický prejav možno sledovať aj v komentároch Cyrila Krausa z roku 1989: „vzhľadom k poézii Juraja Palkoviča a Bohuslava Tablica predstavuje novú kvalitu.“ Pri formulovaní východiska svojho hodnotenia sa C. Kraus obmedzil len na pomerne strohé posúdenie poézie spomenutých básnikov, že „v snahe stoj čo stoj dodržiavať pravidlá prízvuchnej prozódie čoraz viac upadala do stereotypu a okrem toho postupne rezignovala aj na znázornenie ‚vznešených ideálov‘ a inšpiračné zdroje nachádzala v konvenčnej, periférnej literatúre“.⁶

V súvislosti s Tablicovou básnickou tvorbou konštatoval, že „od zbierky k zbierke zaznamenávala klesajúcu tendenciu“.⁷ Toto vyjadrenie naznačuje, že C. Kraus len prebral staršie hodnotenia, pretože jeho posúdenie kvalitatívneho vývinu Tablicovej básnickej tvorby pripomína názory z recenzií Karola Juraja Rummyho na Tablicove *Poezye* z rokov 1810 a 1815;⁸ Kraus však ich citáciu neudáva.

Uznáva síce, že všetci traja spomínaní slovenskí básnici „sa pokúšali hľadať nové možnosti pre rozvoj národnej literatúry, popri fixovaných modeloch klasického básnictva čerpali z domácich tradícií a nadviazali kontakty aj s novšou i súčasnou svetovou poéziou“, ale pri Šafárikovi nezabúda zdôrazniť, že práve on bol ten, kto sa ako vôbec prvý „konceptne usiloval o ich adaptáciu v našej literatúre (...) prejavil tak schopnosť vnímať a pochopiť vývinovo progresívne prúdy v dobovom literárnom kontexte“.⁹ Takéto hodnotenie C. Krausa však nie je podložené presnejšou argumentáciou, ktorá by vychádzala zo vzájomného porovnania literárnych, resp. básnických princípov a postupov týchto troch básnikov.

Básnickú tvorbu P. J. Šafárika treba skúmať v čo najširšom komplexe dobových literárnych princípov, teda nahliadať na ňu ako na súčasť širšej skupiny literárnych textov, ktoré vznikli v približne rovnakom alebo aspoň blízkom čase. Prinajmenšom v kontexte prvých básnických zbierok v slovenskej poézii, ktorými boli práve Palkovičova *Múza ze*

⁵ ROSENBAUM, Karol: *Pavol Jozef Šafárik*. Bratislava : Osveta, 1961, s. 27.

⁶ KRAUS, Cyril: O „historickej iniciatíve“ Šafárikovej poézie. In: *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrodenie*. Zost. Imrich Sedlák. Martin : Matica slovenská, 1989, s. 161 – 162.

⁷ Tamže.

⁸ RUMY, Karol Juraj: *Poezye od Bohuslava Tablice*. Díl první. In: *Annalen der Literatur und Kunst des In- und Auslandes*, 2. zv., 1810, s. 50 – 54, RUMY, Karol Juraj: Štvrtý diel Tablicových Poézii. In: *Intelligenzblatt zur Wiener allgemeine Literatur-Zeitung* 1815, č. 31, s. 251 – 252 a RUMY, Karol Juraj: Tablicove Poezye. In: *Wiener allgemeine Literatur-Zeitung*, 1815, s. 1581 – 1582 (údaje a preklady z nemčiny podľa KRAUS, Cyril: *Kritika v slovenskom národnom obrodení (1780 – 1817)*. Bratislava : VEDA, 1990, s. 280, 284 a 285, resp. 217 – 218, 230, 236).

⁹ KRAUS, Cyril: O „historickej iniciatíve“ Šafárikovej poézie. In: *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrodenie*. Zost. Imrich Sedlák. Martin : Matica slovenská, 1989, s. 167 a 162 – 163.

slovenských hor (1806) a Tablicove štvorzväzkové *Poezye* (1806 – 1812). Ich komplexná analýza (poetická, motívická, žánrová, literárnosmerová...), za pomoci identifikovania inšpiračných zdrojov či presnejšieho definovania literárnych kritérií jednotlivých autorov, ktorá ešte stále absentuje v zameraní súčasného literárnohistorického výskumu, by mohla ozrejmiť aj problematiku básnickej kvality (nielen) Šafárikovej zbierky a v súvislosti s tým aj jeho pozíciu vo vývine slovenskej poézie. Potvrdzuje sa tak nutnosť detailnej, dôslednej, no i obozretnej komparácie a konfrontácie Šafárikovej poézie s ostatnou básnickou tvorbou produkovanou v približne rovnakom období.

Význam Šafárikovej *Tatranskej múzy* sa tradične zvykne prezentovať najmä v tom, že v niektorých básňach z tejto zbierky možno vycítiť ako u vôbec prvého slovenského básnika jasnú predzvesť romantického básnického výrazu: „V básňach svojej mladosti prichádza medzi prvými s vyjadrením osobných citov a nálad. Jeho subjektívna lyrika oznamuje brieždenie romantizmu v našich literatúrach (...).“¹⁰ Aj keď sa takéto hodnotenia zvyknú „zaobaľovať“ do zjemňujúcich formulácií („jeden z prvých“), chýba v nich presnejšie špecifikovanie konkrétnych problémov, napríklad určenie tých ostatných „prvých“, do okruhu ktorých možno Šafárika zaradiť. Len veľmi opatrne sú podložené konkrétnou (a zväčša len povrchnou) komparáciou a konfrontáciou jeho poézie s poéziou iných básnikov.¹¹ Výnimkou je len pokus Petra Kášu o priame porovnanie Šafárika so Sládkovičom.¹²

Už Jaroslav Vlček konštatoval, že: „poesie je Šafárikovi vrozenou potrebou ľudského ducha a výrazem jeho najkrásnejších a nejvyšších pomyslov. V dobách tehdejšího konvenčného rýmovaní udivení čteme verše tak hlboko procítene a pekné, jako je báseň *Jiskra božství*.“¹³ Túto črtu Šafárikovho básnického výrazu v *Tatranskej múze* charakterizoval Stanislav Šmatlák ako „prenikanie subjektívneho živlu do poézie, ktorý ponad konvencie idylickej galantnej poetickej hry i ponad priamočiare básnické moralizovanie stavia na prvé miesto otázku i požiadavku vnútornej opravdivosti básnickej tvorby.“¹⁴

Analýzy niektorých Šafárikových básní (*Poslední noc*, *Slávení slovanských pacholků*, no najmä *Časové*, *Zešlý a vzešlý ráj* či *Sen*) skutočne potvrdzujú ich spojitosť, viac či menej vedomú a zámernú, s princípmi romantickej poézie. Peter Káša ich považuje práve

¹⁰ TIBENSKÝ, Ján: *Pavol Jozef Šafárik – život a dielo*. Bratislava : Osvetový ústav, 1975, s. 4.

¹¹ „Šafárikova poézia je pomerne ťažko identifikovateľná najmä preto, že sa nachádza jednak v typologicky dosť neurčitom priestore medzi Tablicom – Palkovičom a Kollárom – Hollým (až potom prichádzajú vzťahy k štúrovcom), jednak na samom začiatku prelomu slovenskej poézie z epistémy tzv. figuratívneho básnenia, ktoré predstavovala osemnásť storočí trvajúca tradícia vtesnávania (tvarovania, figurovania) individuálnej skúsenosti do kanonických myšlienkových, fabulačných, obrazných a rétorickoveršových formúl, do epistémy výrazového básnenia, ktoré sa vydalo na cestu hľadania výpovedných foriem, ktoré boli adekvátnejšie autentickým pocitom a skúsenostiam moderného človeka.“ Pozri: MARČOK, Viliam: Vývinový prínos Šafárikovej poézie. In: *P. J. Šafárik a slavistika*. Prešov : Filozofická fakulta Univerzity P. J. Šafárika, 1997, s. 131 – 132.

¹² KÁŠA, Peter: Raná poézia medzi invenciou a zručnosťou. In: KÁŠA, Peter – RUSNÁK, Juraj: *Dve štúdie o Pavlovi Jozefovi Šafárikovi*. Prešov : Filozofická fakulta Univerzity P. J. Šafárika, 1995, s. 28 – 35.

¹³ Cit. podľa VLČEK, Jaroslav: *Dějiny české literatury*. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960, s. 287.

¹⁴ ŠMATLÁK, Stanislav: *Dejiny slovenskej literatúry II*. Bratislava : Národné literárne centrum, 1999, s. 19.

za tie segmenty Šafárikovej poézie, „ktoré sú nielen dynamizujúcimi prvkami, ale aj jasnými signálmi novej básnickej kvality v kontexte formujúcej sa novodobej slovenskej poézie“.¹⁵

Počiatkové impulzy Šafárikových tendencií vsúvať do básnického výrazu aj prejavy osobných zážitkov, citov a emócií, ktoré Imrich Vaško klasifikoval ako „tvorivý, originálny spôsob básnického zmocňovania sa sveta a vôbec ako prvý v našej poézii“,¹⁶ možno hľadať zrejme v období jeho pobytu v Kežmarku. Počas jeho päťročného štúdia (1810 – 1814) na tamojšom gymnáziu sa totiž intenzívnejšie začali formovať jeho literárne názory.

V tom čase bol Kežmarok významným kultúrnym centrom a trhovým mestom v Uhorsku s výbornou školskou tradíciou. Na tamojšom lýceu podľa zistení Imricha Sedláka už pred Šafárikovým príchodom prevládali nové filozofické smery (racionalizmus, novohumanizmus a filantropizmus), ktoré sem prinášali profesori z Nemecka, absolventi nemeckých univerzít, Ján Generisch, Daniel Mihálik a Štefan Aderjan, ktorých mal Šafárik vo veľkej úcte. Najmä prvý z menovaných mu poskytol prehľad nielen v rétorike, histórii a klasikej filológii, ale oboznámil ho so základmi antického i súdobého básnictva. Vďaka nemu spoznal diela tak gréckych a rímskych, ako aj súdobých nemeckých básnikov od Klopstocka a Bürgera až po Schillera.¹⁷

Karol Rosenbaum predpokladá, že Schillerova poézia imponovala mládeži najmä tým, že bola poéziou nadšenia, hrdinských charakterov a mladosti, pričom takýto nový spôsob zobrazenia básnického subjektu a jeho postoja ku skutočnosti identifikoval aj v Šafárikovej poézii.¹⁸ Podľa Karla Paula schillerovské zobrazovanie skutočnosti bolo Šafárikovi veľmi blízke (na druhej strane, Goethe mu vraj zostal celkom cudzí).¹⁹

Jedným z najpresvedčivejších dokladov takéhoto výrazu autorovho vnútorného prežívania či osobného citu je v Šafárikovej zbierke báseň *Jiskra božstvá*, pre ktorú je príznačné mladické odhodlanie, nádej a chuť do života. Nimi víťazí nad úvodnou melanchóliou, keď premýšľa o zmysle ľudského bytia. Intenzitou citu a emócií prekvapuje Šafárik aj v básňach *Láska*, *Sen*, *Toužení* či *Zašlý a vzešlý ráj*. Hranice básnického výrazu, resp. zobrazovania básnického subjektu tak posúva do roviny osobnejšej, subjektívnejšej, intímnejšej...

Treba však zohľadniť aj fakt, že to neplatí „paušálne“ pre všetky básne jeho zbierky, ba dokonca, neplatí to vždy celkom jednoznačne ani pre jednotlivé básne ako celky. Nie zriedka sa totiž stáva, že takýto spôsob básnického výrazu sa v Šafárikových básňach kombinuje aj s inými postupmi. Je teda len súčasťou bohatého komplexu rôznorodých spôsobov básnikovho videnia a vyjadrenia, čiže spôsobov básnického zobrazovania a využívania rozmanitých poetických princípov a postupov.

¹⁵ KÁŠA, Peter: Paradoxy, peripetie, impulzy tvorivosti. In: KÁŠA, Peter – RUSNÁK, Juraj: *Dve štúdie o Pavlovi Jozefovi Šafárikovi*. Prešov : Filozofická fakulta Univerzity P. J. Šafárika, 1995, s. 8.

¹⁶ VAŠKO, Imrich: Básnické dedikácie P. J. Šafárika. In: *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrodenie*. Zost. Imrich Sedlák. Martin : Matica slovenská, 1989, s. 209.

¹⁷ SEDLÁK, Imrich: Vplyv prostredia na formovanie profilu. In: *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrodenie*. Zost. Imrich Sedlák. Martin : Matica slovenská, 1989, s. 324 – 325.

¹⁸ ROSENBAUM, Karol: *Pavol Jozef Šafárik*. Bratislava : Osveta, 1961, s. 24 – 25.

¹⁹ PAUL, Karel: *Pavel Jozef Šafárik. Život a dielo*. Praha : Nakladatelství ČSAV, 1961, s. 25.

Silné emócie rezonujú napríklad v básni Časové, ktorá ale na prvý pohľad pôsobí skôr azda až moralizátorsky, pretože jej dominantným motívom je pominuteľnosť sveta a nemohúcnosť človeka vzoprieť sa jej. V záplave efektných prírodných obrazov znázorňujúcich plynutie času či provokujúcich otázok poukazujúcich na nestálosť všetkého vo svete, teda myšlienok, ktoré akoby až neprislúchali takému mladému autorovi, však možno objaviť pasáže s výrazným emocionálnym napätím a nepopierateľnou túžbou vzoprieť sa takémuto predurčeniu („Zdaliž vždycky bude naříkati / nad osudem tímto zuřivým? / Neustále hlasem teskným lkáti / pod jhem krku velmi důtklivým?“) Subjektívny pocit autora napokon ale neexploduje v celej svojej mohutnosti, pretože v závere básne víťazia osvietenské ideály mravnosti a múdrosti.

Podobné kombinovanie či prelínanie výrazov intenzívneho vnútorného citu s rôznorodými básnickými postupmi možno pozorovať aj v ďalších básňach zbierky. Silnými emóciami Šafárik obohacuje napríklad rokokové obrazy v básňach Napomenutí alebo Potůček. V básni Lýdia nimi dokonca dáva nový rozmer jej erotickému ladeniu. Ich prítomnosť nemožno poprieť ani v oslavnej básni Na lípu. No a napokon city mladosti Šafárik priamo obhajuje vo svojom záverečnom, s klasicistickou vznešenosťou štylizovanom príhovore Na Umku.

Vývinovú pozíciu Šafárikovej básnickej zbierky však nemožno definovať len na základe jedného kritéria, navyše identifikovaného len v istom okruhu básní. Pri hodnotení celej zbierky preto nemožno zabúdať aj na ostatné aspekty a znaky dobovej literárnej konvencie, ktorých vplyv je v Šafárikovej poézii zreteľný.

Stanislav Šmatlák napríklad akceptoval jej synkretický charakter:²⁰ „Aj v Šafárikových veršoch sa stretávame s Múzou a nevyhnutným Apolom, dobrým duchom básnika, s anakreontskými ‚pastiermi‘ a rokovými ‚pastierkami‘“. Vo svojej analýze však S. Šmatlák starším (tradičným) poetickým postupom a prostriedkom nevenoval výraznejšiu pozornosť, a tak im ani neprisúvňoval vážnejší význam. Vyzdvihol výlučne nový rozmer Šafárikovho básnického výrazu: „Cez túto tradičnú aparátúru derie sa však do popredia významové gesto, ktoré je niečím novým vo vtedajšej slovenskej poézii.“²¹ Keďže však bližšie nešpecifikoval onú „tradičnú aparátúru“, aj jeho predstava „nového“ impulzu v slovenskej poézii zostáva nejasná a argumentačne nepodložená. Šmatlákovo hodnotenie tak potvrdzuje, že predpokladom korektnej komplexnej charakteristiky Šafárikovej básnickej zbierky musí byť čo najpodrobnejšia analýza jednotlivých básní.

²⁰ „V dejinách novovekej slovenskej literatúry musíme počítať s permanentným pôsobením už nie jednej slohovej formácie, ktorá je všeobecne záväzná pre všetky literárne druhy a žánre, a dokonca i pre všetky zložky umenia (tak ako to bolo napríklad v renesancii či baroku), ale s pôsobením viacerých literárnych smerov a prúdov, ktoré prebiehajú často paralelne vedľa seba. Tieto literárne prúdy a smery nezasahujú literatúru ako celok. Niektoré sa realizujú iba v poézii, iné zase v próze, ba dokonca (...) nachádzame aj také literárne texty, kde sa vzájomne prestupuje niekoľko literárnych tendencií a smerov súčasne. (...) Oneskorovanie kultúrneho vývoja a jeho obmedzenia (typické pre malé literatúry akou je slovenská) mali za následok, že diferenciacia literatúry a kultúry tu nevedla ku vzniku užších literárnych zoskupení a smerov s vlastnou teoretickou a kritickou bázou a vyhranenou poetikou, ale viedla skôr k literárnosmerovému synkretizmu (splývaniu a prekryvaniu viacerých literárnych smerov, prúdov a tendencií súčasne, často v tvorbe jedného autora i v jednom umeleckom texte)“ (VOJTECH, Miloslav: *Od baroka k romantizmu. Literárne prúdy a tendencie v slovenskej literatúre v rokoch 1780 – 1840*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2003, s. 24 a 26).

²¹ ŠMATLÁK, Stanislav: *Dejiny slovenskej literatúry II*. Bratislava : Národné literárne centrum, 1999, s. 19.

Takýto postup by mal platiť pri interpretácii všetkých diel z obdobia prelomu 18. a 19. storočia, ktoré je v súčasnom literárnohistorickom diskurze považované za obdobie umeleckého, resp. v literárnom kontexte poetologického pluralizmu. V inventároch autorov – básnikov z tohto obdobia sa totiž bežne objavujú básne rozmanitého charakteru i umeleckej kvality. Navyše, nie všetky diela sú skutočnými originálmi, ale skôr sú viac či menej vydarenými napodobeninami známych, populárnych a istým spôsobom módnych básnických textov a žánrových foriem cudzojazyčnej proveniencie, ktoré tvorili základ dobovej lektúry. (Ich transportérmi do domáceho prostredia boli napríklad českí básnici, ale aj slovenskí študenti na zahraničných, najčastejšie nemeckých univerzitách, ktorí ich čítali jednak v ich pôvodnom jazyku, ale aj prostredníctvom nemeckých prekladov. Preklady týchto diel do domáceho jazyka mali dôležitú funkciu literárneho a vôbec umeleckého formovania slovenskej kultúrnej spoločnosti.)

Podľa Karla Paula sa aj Šafárik oboznámil s dielami zahraničných autorov, predovšetkým nemeckých anakreontikov,²² prostredníctvom tvorby básnikov puchmajerovskej básnickej skupiny.²³ Pod ich vplyvom údajne mohli vzniknúť jeho básne *Jitro*, *Napomenutí* či *Zašlý a vzešlý ráj*.²⁴

O Šafárikovej inšpirácii nemeckou poéziou svedčí fakt, že do svojej zbierky zaradil aj preklady básní Schillera (*Dythyramb*) a Bürgera²⁵ (*Píseň*), rovnako ako aj skutočnosť, že v básni *Lýdia*, ktorá je rýmovaným prekladom latinskej študentskej piesne *Lydia bella puella*, cítiť vplyv bürgerovskej zmyselnosti.²⁶

Treba však rešpektovať skutočnosť, že už v období pred Šafárikovým básnickým výstupom sa niektorí slovenskí básnici jednak veľmi intenzívne, ale možno povedať, že aj pomerne úspešne, usilovali napodobňovať cudzie vzory a využívať ich ako tvorivé podnety pre vlastnú tvorbu. Veľa prekladov, ale aj tvorivých inšpirácií priznal vo svojej zbierke napríklad Bohuslav Tablic. V podtituloch jeho básní sa objavujú mená nemeckých

²² Napríklad Johann Christoph Gottsched, Johann Wilhelm Ludwig Gleim, Johann Nikolaus Götze, Gotthold Ephraim Lessing atď.

²³ Patríli do nej básnici vystupujúci v almanachoch, ktoré vydával A. J. Puchmajer v rokoch 1795 – 1814 (V. a J. Nejedlý, A. J. Puchmajer, Š. Hněvkovský). Puchmajerovci prijali Dobrovského koncepciu prízvučnej prozódie a založili tradíciu sylabotonickeho verša; do sylabotonickej sústavy sa pokúsili previesť metrické schémy antických vzorov.

²⁴ ŠMATLÁK, Stanislav: *Dejiny slovenskej literatúry II*. Bratislava : Národné literárne centrum, 1999, s. 24.

²⁵ Gottfried August Bürger (1747 – 1794), nemecký lyrický básnik, zakladateľ nemeckej balady. Jeho balady boli hojne prekladané do češtiny (napr. *Lenore* (1773), *Der wilde Jäger* (1775)) a tieto preklady výrazne ovplyvnili formovanie českého básnického jazyka na prelome 18. a 19. storočia. Svoje názory o úlohe a pravej podstate poézie zhmuloval v rozprave *Herzenserguss über Volkspoesie* (Deutsch. Museum, 1776, I.).

²⁶ O kvalite Šafárikových prekladov sa pozitívne vyjadril aj recenzent jeho zbierky (pravdepodobne Karol Juraj Romy) v recenzii, ktorá bola uverejnená vo *Wiener allgemeine literatur Zeitung* v roku 1816: „Preklady mladého básnika sú veľmi verné a pritom vydarené. Známu *Lydia bella puella* preložil presne a pritom rýmovane. Jeho preklady Schillerových *Dithyrambov* sú ako samotný originál“ (ROMY, Karol Juraj: *Muza tatranská* od P. J. Šafárika (Die Tatriscbe oder Karpatische Muse von P. J. Schafary. Leutschau, 1814) In: *Wiener allgemeine Literatur-Zeitung* IV, 1816, č. 26, s. 416. Cit. podľa KRAUS, Cyril: *Kritika v slovenskom národnom obrodení (1780 – 1817)*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1990, s. 238 a 286).

kých i anglických, starších i mladších básnikov (Zachariä, Schubart, Tiedge, Joung, Prior a i.).

Predpoklad K. Paula, rovnako ako aj identifikovanie totožných inšpiračných vzorov u Šafárika a u niektorých ďalších domácich básnikov v tomto období vedie k presvedčeniu, že jeho úsilie o čo najdokonalejšie využitie tradičných básnických vzorov, rovnako ako aj spojitosť jeho poézie s novšími literárnymi a básnickými postupmi, ktoré iniciovali a uplatňovali vo svojej tvorbe zahraniční autori, nemožno považovať za ojedinelý jav v našej literatúre.

Možno práve v dôsledku až prílišnej snahy o napodobovanie cudzích vzorov v básnickej tvorbe slovenských autorov dochádzalo k nesystematickému preberaniu, ba dokonca aj ku kombinovaniu rôznorodých poetických prvkov na pomerne malom priestore. Preto sa tieto básne nedajú jednoznačne priradovať výlučne k jednému literárnemu smeru, prúdu či tendencii.

V pomerne bohatých súboroch básnických textov domácich autorov možno nájsť básne rozmanitého charakteru: od takých, ktoré sú poznačené prísnyim moralizátorským tónom a motívmi pominuteľnosti sveta, cez básne s jasnou racionalistickou koncepciou formovania dokonalej osobnosti čitateľa po mravnej aj intelektuálnej stránke, či texty prezentujúce vznešené ideály klasicistickej poetiky, ale aj básne plné neviazanej hravosti, anakreontiky²⁷ a myšlienky o bezstarostnom užívaní si života, až po diela predznamenávajúce nástup nových – preromantických a romantických – umeleckých tendencií, postavených na princípe pôsobivosti a presvedčivosti básnického výrazu, využívania motívov tajomnosti a predovšetkým zachytenia vnútorného (citového a emocionálneho) sveta autora. Tieto prvky sa pritom môžu vzájomne kombinovať aj v rámci jednotlivých textov.

V Šafárikovej *Tatranskej múze* tak možno nájsť nielen básne s výrazným citovým a emocionálnym napätím, ale aj také, v ktorých dominuje motív smrti a pominuteľnosti (Život a smrť), iné zas spĺňajú kritériá mravoučnosti (Lenoch, Cnost, Já a Ty) či klasicistickej vznešenosti (Na lípu, Na Umku), a zároveň sú tam aj básne ladené rokokovo a anakreontsky hravo (Jitro).

Osobitne bývajú vyčleňované dve Šafárikove básne Slavení slovanských pacholků a Poslední noc s motívmi zbojníctva. Miloslav Vojtech v súvislosti s týmito básňami konštatuje, že „jánošíkovská tematika tu už v jasných kontúrach predznamenáva romantické obdobie“.²⁸ M. Vojtech nadviazal na vyjadrenie Štefana Krčméryho o „sile tradície prostonárodnej“ a „hučanie hory takom, že ti rezonuje v sluchu“, ktorým argumentoval, že niektoré pasáže z týchto Šafárikových básní „sú priamym prechodom k poézii štúrovskej, hoci k poézii Janka Kráľa“.²⁹

Aj keď je nutné akceptovať, že Šafárik je naozaj zatiaľ prvý známy básnik, ktorý tento motív (možno povedať, že folklórny) využil a tvorivo spracoval vo svojej vlastnej

²⁷ Anakreon, staroveký grécky básnik, písal najmä ľúbostné a pijanské básne, v ktorých ospevuje lásku, víno a neviazaný život. Podľa neho bola nazvaná poézia 17. a 18. storočia (v našom prostredí s presahom do prvej tretiny 19. storočia), ktorá bola typická idylickou hravosťou, motívmi radosti zo života, priateľstva a lásky, pohostinnosti, ale najmä pôžitkárstva a ľahkomyselnosti.

²⁸ VOJTECH, Miloslav: *Od baroka k romantizmu. Literárne prúdy a tendencie v slovenskej literatúre v rokoch 1780 – 1840*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2003, s. 131.

²⁹ KRČMÉRY, Štefan: *Stopäťdesiat rokov slovenskej literatúry*. Martin : Matica slovenská, 1943.

(pôvodnej) tvorbe, predsa len sa nedá obísť bez povšimnutia ani ten fakt, že záujem o zbojnícku tematiku možno pozorovať už u Bohuslava Tablica. Ten do svojho druhého zväzku edície *Slovenští veršovci* (1809) zaradil aj počestené slovenské anonymné básne o zbojníkoch Jakubovi Surovcovi a Jurovi Jánošíkovi, čím výrazne prispel k zdokonaľeniu literárneho spracovania tohto motívu v našej literatúre.³⁰

Rovnako je otázne Šafárikovo prvenstvo v udomácnovaní vzorov ľudovej slovesnosti v žánrovej oblasti. Niektoré z jeho básní sú nepochybne silno inšpirované takými typickými ľudovými útvarmi ako balada či ľudové piesne. Výraznú baladickosť možno sledovať práve v druhej zo spomínaných zbojníckych piesní – *Poslední noc*. Do akej miery však išlo skutočne o inšpiráciu ľudovou baladou, je diskutabilné, pretože v nej nemožno jednoznačne vylúčiť ani vplyv zahraničnej preromantickej, resp. romantickej baladickej tvorby. (Možno v nej totiž pozorovať identické motívy – motív búrky, motív tajomnosti ai. – ako napríklad v Tablicovom preklade baladickej skladby *Poustevník z Warkworthu*, ktorý zaradil do III. zväzku *Poézyi* z roku 1809,³¹ ktorej autorstvo síce prisúdil Oliverovi Goldsmithovi, no v skutočnosti je jej autorom Thomas Percy.)

Báseň *Slávení slovanských pacholků* zase možno zo žánrového hľadiska charakterizovať ako pieseň. Ospevuje v nej život známych zbojníkov zo slovenského prostredia. V detailnom opise všetkého, čo sa traduje o ich živote, Šafárik „chválourečí“ predovšetkým ich fyzický vzhľad a schopnosti, ktoré prirovnáva k pôsobivým prírodným obrazom, čo je tiež typickým znakom ľudových piesní tohto typu: „*Kadeře skroucené, zlaté a dlouhé / zmítají po krku větríčky pouhé, / čelo jak z mramoru, z lilium tvář, / oči, ach, pohled-te na krásný pár! // (...) // Krásný, co topol, an v hoře se chvěje, / na nízké sosny a břech-tany směje, / od paty do hlavy čerstev a zdrav, / totot' jest maličké jádro všech zpráv.*“

Piesňovú formu s obľubou využíval aj Bohuslav Tablic. Potvrdením jeho výraznej inšpirácie ľudovou piesňou sú napríklad známe piesne pri príležitosti žatvy (*Povolání ke žni*, *Ověncování nejplnější žnice* ai.³²).

Okrem toho treba zdôrazniť, že Šafárik vo svojich básňach využíval iba niektoré prvky žánrov ľudovej slovesnosti, ktoré ďalej tvorivo využíval. Istú mieru žánrového synkretizmu dosvedčuje napríklad kompozícia básne *Slávení slovanských pacholků*. Aj napriek prvému dojmu, že sa v nej Šafárik usiloval napodobniť ľudovú pieseň, jej úvod možno charakterizovať ako typický prvok vysokej klasicistickej poézie, a to ako invokáciu Múzy, ktorá má básnikovi pomôcť ospievať slávu udatných hôrných chlapcov. Na druhej strane nie je celkom vylúčené, že snaha o priblíženie sa „ľudovému charakteru“ prenikla aj do tejto časti, keď vznešenú Múzu Šafárik oslovuje pomenovaniami príznačnými práve pre ľudovú pieseň: „*Nebeská dívčino, panenka čistá.*“

Pri opise hôrných chlapcov zase – zrejme v duchu mravoučnej funkcie – nezabúda vyzdvihnúť okrem ich fyzických daností a schopností aj ich cnosti. Báseň teda nie je len oslavou ich bezstarostného a slobodného života, ale upozorňuje aj na mravnú hodnotu ich

³⁰ TABLIC, Bohuslav: Jakub Surovec loupežník oravský, od neznámeho skladateľa. In: *Slovenští veršovci. Svazek druhý*. Vacov, 1809, s. 107 – 120; Jánošík liptovský loupežník, od neznámeho skladateľa. In: *Slovenští veršovci. Svazek druhý*. Vacov, 1809, s. 120 – 137.

³¹ TABLIC, Bohuslav: *Poezye III*. Vacov, 1809, s. 88 – 129.

³² TABLIC, Bohuslav: *Poezye I*. Vacov, 1806, s. 96 – 103.

konania: „Krotiti zůřivost, dusiti pýchu; / mluvíti žertovně, dvořiti smíchu; / cídití od divých potvor les, háj; / skály a pustiny obracet v ráj; // poslušně k smělosti poněkud vésti; / zavilé trestati, ostříhat cesty; / strávit dva toлары, zakopat sto; / není-liž veliké umění to?“

Mravoučnosť napokon naplno zaznie v závere básne, v ktorom akoby básnik poprel všetko to, čo v celej básni oslavoval – kým najprv o zbojníckom živote konštatuje: „*Ten, ten, ach, jedině blažený jest, / jenžto se nikdy těch nespustí cest*“, posledné verše, ktoré síce štylizuje takmer identicky, majú úplne opačný význam: „*ten, ten, ach, jedině blažený jest, / jenžto se nikdy těch nedrží cest*.“ Možno preto konštatovať, že dôsledkom takejto nejednotnosti autorského zámeru je zrejme práve jej synkretický charakter.

Peter Káša charakterizuje literatúru tohto obdobia ako „otvorený a dynamický systém“, ³³ v dôsledku čoho treba rešpektovať, že aj poézia z tohto obdobia je „nepokojná a znepokojujúca, prieči sa jednoznačným súdom, literárnohistorickým schémam a zúženým zovšeobecneniam“. ³⁴ V súvislosti s problémom poetologického charakterizovania Šafárikovej *Tatranskej múzy* P. Káša konštatuje: „Možno dospieť k jedinému, aj keď iba k nejednoznačnému a problematizujúcemu záveru, že je ‚odsúdená na večné blúdenie‘ v terminologickom labyrinte ‚labilného‘ prechodného obdobia medzi klasicizmom a romantizmom. Pred pádom do ‚literárnohistorickej pasce‘ nás môže zachrániť už jedine mnohознаčný, ale akceptovateľný preromantizmus, ktorý možno vnímať nielen ako negatívnu opozíciu voči normatívnemu klasicizmu, ale aj ako pozitívny signál romantizujúcich tendencií smerujúcich k plnej romantickej realizácii (...). Podľa tejto vývinovej konštrukcie by teda básnické texty mladého Šafárika mali jednoznačne anticipovať romantickosť (alebo romantizmus?). Uvažovanie v týchto intenciách však ešte neznamená, že chceme mechanicky posunúť počiatky slovenského romantizmu do roku 1814. Je to skôr snaha ‚ešte raz‘ poukázať na evidentné ‚romantizujúce tendencie‘ v čase kulminácie slovenského klasicizmu.“ ³⁵

Z uvedeného Kášovho konštatovania nie je však celkom jasné, akú kulmináciu slovenského klasicizmu v roku 1814 má na mysli, a ani to, čo konkrétne možno identifikovať pod pojmom ‚romantizujúce tendencie‘, resp. nie je z neho celkom jasné, či istým spôsobom nemožno sledovať podobné prvky aj v tvorbe Šafárikových literárne činných súčasníkov, aj keď možno už starších básnikov.

Určiť vrchol slovenského klasicizmu nie je vôbec jednoduché a jednoznačné. Uplatňovanie klasicistických poetických princípov nemožno obmedziť napríklad iba na konkrétne a rokmi presne vymedzené obdobie či výlučne na tvorbu istého okruhu básnikov. Objavujú sa totiž (niekedy aj dosť nesystematicky) v pomerne širokom časovom rozpätí, v tvorbe vekovo rozdielnych básnikov, ba dokonca ich možno identifikovať nie ako dominantné a celkový charakter textu určujúce prvky, ale skôr len ako súčasť poetologicky oveľa bohatšieho inventára básnických prostriedkov, ktoré autori vo svojich básnických textoch využívali. (Na druhej strane – azda práve pre vysokú koncentráciu klasicistických prvkov – sa už tradične za vrchol slovenského klasicizmu zvykne považovať

³³ KÁŠA, Peter: *Medzi estetikou a ideológiou. Literárnohistorické a komparatistické štúdie*. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2001, s. 38.

³⁴ Tamže, s. 90.

³⁵ Tamže, s. 90.

básnická tvorba Jána Hollého, ktorého gro literárnych aktivít možno sústrediť až do tridsiatych rokov 19. storočia.)

V období, keď Šafárik písal svoje verše a napokon ich vydal v podobe zbierky, teda približne v rokoch 1811 – 1814 (niektoré básne údajne napísal aj niekoľko rokov pred ich vydaním),³⁶ boli v slovenskom prostredí známe najmä básnické diela českých a niekoľkých slovenských autorov publikované prevažne v českom prostredí a v slovenskej knižnej produkcii možno evidovať vôbec prvé pokusy o básnické zbierky (Palkovičova *Múza ze slovanských hor* vyšla v roku 1801 a Tablic svoje štvorzväzkové *Poezye* vydal postupne v rokoch 1806, 1807, 1809 a 1812). Pritom nielen poéziu príslušníkov puchmajerovskej skupiny, ale ani jednu zo spomínaných zbierok nemožno jednoznačne označiť za vrchol či „kulmináciu“ klasicizmu. Nemožno v nich síce poprieť istú prítomnosť princípov klasicistickej poetiky, ktoré bez pochyby zohrávajú dôležitú úlohu pri formovaní literárnych názorov viacerých – aj slovenských – autorov, ale okrem nich možno v básnickej tvorbe z tohto obdobia sledovať aj iné vplyvy.

Ani označenie Šafárikovej básnickej zbierky za preromantickú Káša nepodkladá presnejšou definíciou preromantizmu. Čiastočne sa azda možno oprieť o charakteristiku tohto umeleckého systému podľa M. Vojtecha, ktorý pojem preromantizmus vykladá ako „súborné označenie umeleckých tendencií, ktoré už od druhej polovice 18. storočia v západnej Európe vytvárajú prechod od klasicizmu k romantizmu“, a zaraďuje doň „rôznorodé javy, ktoré narušujú osvietený racionalizmus, klasicistickú harmóniu, statickosť a estetickú hierarchickosť, zdôrazňujú citovosť a subjektívnosť, znamenajú odklon od antických vzorov, ale súčasne zachovávajú veľa z toho, čo bolo typické pre umenie klasicizmu a pre filozofiu osvietenstva, najmä presvedčenie o veľkom význame kultúry a vzdelania a vieru v možnosť mravného sebazdokonaľovania človeka“. Vojtech osobitne upozorňuje na hodnotu folklóru, ktorú preromantizmus „povyšuje na úroveň hodnú umeleckého nasledovania, čím výrazne smeruje proti normatívnosti poetiky klasicizmu a jeho prísnej žánrovej hierarchii“.³⁷ Akceptovanie takéhoto zhodnotenia Šafárikovej poetiky v *Tatranskej múze*... však Káša ničím neargumentuje, okrem identifikovania výraznejšej citovosti a subjektívnosti v jeho básnickom výraze, prípadne využívania prvkov folklóru.

Podľa zistení K. Paula³⁸ možno predpokladať, že práve v období kežmarského štúdia mal Šafárik možnosť čítať Hromádkove *Prvotiny pěkných umění* či Dobrovského zborníčky *Slavín* a *Slovanka*. Vďaka tomu mohol spoznať tvorbu českých i slovenských stúpcov puchmajerovskej básnickej skupiny, pridŕžajúcich sa Dobrovského pravidiel prízvuknej (sylobotonickkej) prozódie.³⁹ Šafárik si tak zrejme pod vplyvom

³⁶ Karol Rosenbaum podľa údajov v básni *Loučení s Múzou* usudzuje, že ju napísal už ako 16-ročný, teda tri roky pred vydaním zbierky, a navyše uvažuje aj o tom, že zbierka obsahuje iba výber zo Šafárikovej študentskej básnickej produkcie. Pozri ROSENBAUM, Karol: *Pavol Jozef Šafárik*. Bratislava: Osveta, 1961, s. 22.

³⁷ VOJTECH, Miloslav: *Od baroka k romantizmu. Literárne prúdy a tendencie v slovenskej literatúre v rokoch 1780 – 1840*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2003, s. 104.

³⁸ PAUL, Karel: *Pavel Jozef Šafárik. Život a dielo*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1961, s. 19.

³⁹ Dobrovského kodifikácia sylabotonického veršovania – *Bohmische Prosodie* – vyšla ako príloha Pelclových *Grundsätze der Bohmische Grammatik* v roku 1795 a jej doplnením bol článok *O přízvuku a prosodii české* v druhom Puchmajerovom almanachu *Sebrání básní a spěvu*. Pozri ŠTRAUS, František: *Strofa a metrum v poézii P. J. Šafárika*. In: *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrozenie*. Zost. Imrich Sedlák. Martin: Matica slovenská, 1989, s. 171.

týchto vzorov zvolil prísne stopovo orientovaný prízvukný verš, podobne ako mnohí z jeho súčasníkov – stúpenci češtiny ako literárneho jazyka v slovenskom prostredí. (K časomernej prozódii sa Šafárik prihlásil až pod vplyvom Jungmannových názorov po vydaní *Tatranskej múzy*.)

František Štraus skonštatoval, že Šafárikove strofy a veršové formy sú často prízvuknými derivátmi časomerných predlôh, čo len potvrdzuje vysokú úroveň jeho básnickej zručnosti, resp. jeho básnického talentu napodobňovať a tvorivo využívať predlohy z antickej, stredovekej i z novšej európskej literatúry.⁴⁰

Rôznorodosť formálneho stvárnenia básní v *Tatranskej múze* svedčí o tom, že Šafárik sa podľa všetkého celkom vedome a zámerne usiloval o čo najdokonalejšie napodobenie najmä vysokých klasicistických vzorov. K. Paul dokonca tvrdí, že to, čo možno v jeho poézii identifikovať ako antické, čerpal priamo z prameňa, a to je dôkazom jeho obľúbenej antickej literatúry.⁴¹

V Šafárikovej zbierke identifikoval F. Štraus básne stichické (Loučení s Múzou, Zdání Slavomilovo, Potůček), ale aj bohaté zastúpenie strofických útvarov – kvartet, sextet, oktastich... Práve bohatstvom a rôznorodosťou kvartet (sappická, alkajská či asklepiadská strofa) argumentoval svoje tvrdenie o Šafárikovej poplatnosti antickej poézii.⁴² Upozornil tiež na Šafárikove sonety (Jiskra božství, Ohled na vlast, Napomenutí), o ktorých poznamenal, že „stáli na začiatku udomácnenia sonetov v slovenskej literatúre“.⁴³ Rovnako si všimol aj rozmanitosť stopovej organizácie Šafárikovho verša – napríklad jambický kvartet (preložená Píseň), trochejský kvartet (Lenoch), štvorstopový amfibrach (Poslední noc), daktylské metrum (Slavení slovanských pacholků), či prízvukný hexameter (Zdání Slavomilovo).

Štraus navyše vyslovil hodnotenie, že napríklad v porovnaní s Tablicom je Šafárik stroficky oveľa viac blízky poetike klasicizmu. U Tablica eviduje väčšiu nadväznosť na poéziu baroka,⁴⁴ čím úroveň jeho veršovej techniky označil za nízku, svojou náročnosťou blízku barokovému sylabizmu.

Avšak výskum Miroslava Červenku zameraný na metrické systémy českých i slovenských básnikov na prelome 18. a 19. storočia vyvracia akékoľvek názory o nedostatočnej kvalite Tablicových básnických zručností, ba dokonca o ňom napísal, že „byl literát světového významu a nepostrádal odvahy k experimentu“. Jedným z Červenkových argumentov je rozbor Tablicovho jambického alexandrínu, ktorým potvrdil svoju schopnosť etablovať do domácej literatúry aj tie najnáročnejšie poetické postupy a prostriedky, ba dokonca nielen napodobňovať, ale ich aj variovať do nových podôb.⁴⁵

⁴⁰ Tamže, s. 172.

Šafárikove schopnosti napodobňovať cudzie vzory a ovládať strofické formy vyzdvihuje aj Karel Paul – PAUL, Karel: *Pavel Jozef Šafárik. Život a dílo*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1961, s. 30.

⁴¹ PAUL, Karel: *Pavel Jozef Šafárik. Život a dílo*. Praha: Nakladatelství ČSAV, 1961, s. 27.

⁴² ŠTRAUS, František: Strofa a metrum v poézii P. J. Šafárika. In: *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrodenie*. Zost. Imrich Sedlák. Martin: Matica slovenská, 1989, s. 174.

⁴³ Tamže, s. 175.

⁴⁴ ŠTRAUS, František: Strofa a metrum v poézii P. J. Šafárika. In: *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrodenie*. Zost. Imrich Sedlák. Martin: Matica slovenská, 1989, s. 175.

⁴⁵ ČERVENKA, Miloslav: Český alexandrín. In: *Česká literatura*, roč. 41, 1993, č. 5, s. 480.

Okrem poetologickej inšpirácie malo kežmarské prostredie výrazný vplyv aj na formovanie Šafárikovho národného vedomia. Svedčia o tom venovania jeho básnických prvotín proslovansky orientovaným osobnostiam tunajšej školy – oslavnú báseň *Ode festiva* venoval patrónovi lýcea Ondrejovi Mariášimu z Markušoviec pri jeho návrate z vojny proti Napoleonovi a *Tatranskú múzu* zase inšpektorovi lýcea Gregorovi Berzeviczymu.

V tomto prostredí mal Šafárik možnosť bližšie spoznať nielen básnickú tvorbu českých autorov, ale aj ich teoretické úvahy o kritériách básnického prejavu či aktuálnych otázkach literárnej produkcie. Predovšetkým literárne, jazykové a kultúrne aktivity Josefa Jungmanna mali zásadný vplyv na formovanie Šafárikovho básnického povedomia. Svedčí o tom napríklad úvodné motto Šafárikovej zbierky, ktorým je práve citát z Jungmannovho prekladu Miltonovho *Strateného raja*. Podľa Petra Kášu možno tento výber vnímať ako „výraz vďaka za transformáciu univerzálneho svetového veľdiela do národného českého jazyka“, pričom dodáva, že „je nepochybné, že študenta kežmarského lýcea zaujal nový poetický jazyk, a to tak jungmannovsko-lingvistický, ako aj miltonovsko-poetický“.⁴⁶

Karel Paul⁴⁷ tvrdí, že priamym podnetom k národnému uvedomeniu Pavla Jozefa Šafárika bola Jungmannova rozprava *O jazyku českém*, vytlačená v Nejedlého časopise *Hlasatel*.⁴⁸ Vďaka nej si zrejme začal uvedomovať potrebu etablovať domáci jazyk v literatúre, a tak preukázať jeho kvality. Podľa všetkého Šafárik nadobudol presvedčenie, že práve dokonalosť a vznešenosť poézie by mala byť tým najpresvedčivejším argumentom vyspelosti jazyka, a tak aj kultivovanosti jeho nositeľov.

Tento predpoklad dosvedčujú najmä jeho vyjadrenia z úvodnej básne celej zbierky *Loučení s Múzou* (spoločne s básňou *Zdání Slavomilovo* ich možno považovať za Šafárikove programové básne). Mladý básnik v nej symbolicky, ale s veľkým odhodlaním posielal svoje básne do sveta. Toto gesto možno interpretovať aj tak, že chce, aby dokázali a potvrdili schopnosť domáceho jazyka uplatniť sa v každej oblasti spoločenského života: „*Nestrachuj se, jak kde vkročíš, / otevřeš jak usta svá, / kdy své vládce, soudce zočíš, / kdy se tě kdo něco ptá; / kdy tě budou kolem zhlídat, / postavenou v zrcadle, / zdaž moc zřejmých poškrvn vidat, / obstaneš-li v divadle; / místem snad i notně tříbit / jako smetnou pšenici, / slušne-li se můžeš libit, / hustou v zkoušce řičící. / Ty však směle, než i vážně / mluv, jak sem tě učil já; / aniž s bázní šetríš strážně / pouštět slova medová. / Slovanka si, netaj toho; / k strunám harfy slovenské / snaž se čisté, ač ne mnoho / střídat zvuky panenské.*“

Šafárik v nej priamo a bez okolkov vyratúva aktuálne problémy domácej spoločnosti, ktorá si sama neváža svoj jazyk a nestará sa oň. Kritizuje jednak nečinnosť ľudí, ktorí len žalostia nad jeho stavom („*žeť, co jindy, nezní krásne, / v tom však ruce v vaček cpá*“), na druhej strane unáhlenosť a nepremyslenosť niektorých aktivít a nekonceptnosť nie-

⁴⁶ KÁŠA, Peter: *Medzi estetikou a ideológiou. Literárnohistorické a komparatistické štúdie*. Prešov : FF PU, 2001, s. 92.

⁴⁷ PAUL, Karel: *Pavel Jozef Šafárik. Život a dílo*. Praha : Nakladatelství ČSAV, 1961, s. 19 a 24.

⁴⁸ JUNGMAN, Josef: *O jazyku českém. Rozmlouvání první*. In: *Hlasatel český*, roč. 1, 1806, č. 1, s. 43 – 49 a JUNGMAN, Josef: *O jazyku českém. Rozmlouvání druhé*. In: *Hlasatel český*, roč. 1, 1806, č. 3, s. 321 – 344.

ktorých snáh pozdvihnúť jeho úroveň („*tento všetko zebrať spolu, / starý, nový smísiv kvas, / k pstrému hosti zúve stolu, / ním je moří drahý čas*“), ktorých výsledkom je len výsmech („*s nebes, k smíchu, padá znak*“), no a nadovšetko neúctu k nemu („*onen řeči tvé, že není / svou, co hada utíká, / snad, že učít se mu lení, / že jest tupá, naříká*“).

Nechce sa tým ale nechať znepokojiť, a preto vyzýva svoju poéziu, aby sa nebála („*k čemu darmo stýskat sobě, / lekat se, což dým a prach?*“) a dodáva jej odvahy aj napriek tomu, že vie, že to nebude jednoduchá cesta („*To sic, že tě mnohé tvory, / ostrým ostnem uštíknou, znám: / odkavad však, oněm v vzdory, / malá bude ujma nám*“). Verí, že napokon jeho „Múza“, čiže jeho poézia, nájde úprimné prijatie a pochopenie, a to aj napriek jej nedokonalosti („*Najdeš, najdeš srdce stkvělé, / srdce plné milosti, / jenžto, že jsme city vřelé / za dnů zlaté mladosti / utlým zpěvem v rouchou lehké / přioděli nevinně, / třebas kleslo stehno křehké, / s radostí nám promíne*“).

Akceptovanie takéhoto rozmeru Šafárikovho vnímania poézie následne vedie k úvahám, ako by bolo možné v takomto konotačnom kontexte interpretovať Šafárikovo vyjadrenie o „vrelých citoch“, ktoré v časoch „zlatej mladosti“ zahľadol do možno nie práve najdokonalejšieho „rúcha“. (Možno ho vnímať ako tzv. „captatio benevolentie“ – formálne žiadanie o odpustenie, keď nedokonalosť svojej poézie ospravedľňuje mladým a ne-skúseným vekom.) Narušila by sa tak jednoznačnosť výkladu tohto vyjadrenia ako obhajovania búrlivých mladíckych citov, ktoré sa Šafárik údajne pokúšal vyjadriť svojou poéziou, čím posunul smerovanie nášho literárneho vývinu smerom k romantizmu, a otvára sa tak možnosť vnímať tieto „vrúčne city“ aj ako živelnú odhodlanosť básnika prezentovať schopnosti domáceho jazyka v literárnej oblasti, presnejšie v básníckom umení, ktoré bolo považované – podľa klasicistických princípov – za najdokonalejší spôsob literárneho vyjadrenia.

Šafárikovo odprosovanie za nedokonalosť jeho „spevu“ možno potom chápať ako hľadanie pochopenia pre nedokonalosť nielen vlastnej poézie, ale možno aj znalosti jazyka.

Avšak Šafárikov záujem podporiť domáci literárny jazyk prostredníctvom jeho uplatnenia a presadenia sa v básnickej tvorbe, ktorá by tak prezentovala jeho kvalitu, nie je na tú dobu ojedinelým javom. Skôr naopak, podobné tendencie v slovenskom prostredí badať už od čias bernolákovskej kodifikácie.

V tejto súvislosti treba ale zdôrazniť, že Šafárikova predstava o podobe domáceho literárneho jazyka sa odlišovala od Jungmannovej, resp. aktuálnej – „živej“ češtiny. Presadzoval totiž podobu česko-slovenského jazyka, v ktorom by kostru tvorila česká gramatika, no rovnako by sa v ňom mali využívať aj slovenské prvky.⁴⁹ Takúto predstavu o spoločnom česko-slovenskom jazyku v slovenskom prostredí prezentoval už Bohuslav

⁴⁹ „V *Dejinách řeči a literatury slovenské* vyzýva, aby sa katolícka aj protestantská strana dohodli tak, že by sa vytvoril slovenský spisovný jazyk, v ktorom by sa v zásade zachovala česká gramatika, ale rešpektovalo by sa aj slovenské ľudové nárečie tým, že by sa do nej prijali domáce slová, frázy a niektoré tvary“ (DORULA, Ján: Pavol Jozef Šafárik a slovenčina. In: *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrodenie*. Zost. Imrich Sedlák. Martin: Matica slovenská, 1989, s. 225).

„svoju poéziu sa usiloval tvoriť v básníckom jazyku odporovanom v Jungmannových prekladoch Mil-tonovho Strateného raja a Chateaubriandovej Ataly, ale do živej češtiny sa v Kobeliarove, Rožňave, Dobšinej, ani v Kežmarku nemal veľmi kde započúvať“ (FELDEK, Ľubomír: O básnika viac. In: ŠAFÁRIK, P. J.: *Tatranská múza s lýrou slovanskou*. Bratislava: Tatran, 1986, s. 8–9).

Tablic. Ten vo svojich *Pamětiach* (konkrétne v ich štvrtom zväzku) na príklade Štefana Lešku, redaktora *Prešpurských novín* (1783 – 1787) a korektora slovenských kníh, poukázal na skutočnosť, že slovenskí vzdelanci zbierali „dobrá slovenská, Čechům neznámá a v slovách se nenacházející slova“.⁵⁰ Slovenské jazykové prvky tak hodnotil ako prostriedky obohacovania českého jazyka.

Juraj Palkovič – ako zástanca pôvodnej biblickej podoby češtiny – reagoval na podobu Šafárikovho jazyka v jeho básnickej zbierke mierne vyčítavo: „Bude z něho jistě znamenitý básník a vůbec spisovatel slovenský, jestli – jakož ten pevný úmysl má – ještě dokonalejší známosti jak řeči naší, tak i jiných věcí nabude (...) příliš jest milovný nových od některých teď žijících spisovatelů českých nevelmi dobře udělaných slov a mluvení (Ztraceného ráje v tomto ohledu skoro příliš užil – kým se raději od Veleslavínů, Kralických vydavatelů biblí, Komenských atd. slovensky učí!).“ Celkovo sa však na adresu jeho úsilia presadiť domáci jazyk v literatúre vyjadril pomerne uznanlivo: „Ostatne ku podivení jest ta snažnost, kterouž musil vynaložiti, aby tak zvláštní známosti jazyka našeho nabyl.“⁵¹

Otázka Šafárikových názorov na podobu literárneho jazyka v slovenskom prostredí (ktorej zodpovedanie je ale skôr úlohou lingvistického výskumu) by mohlo výrazne napomôcť aj pri analýze niektorých jeho literárnych textov, predovšetkým sa to týka jeho programových básní z *Tatranskej múzy*.

O výraznej inšpirácii spomínanou Jungmannovou rozpravou svedčí navyše skutočnosť, že menom hlavnej postavy jeho dialógov o jazyku – Slavomila – pomenúva Šafárik hlavného hrdinu ďalšej svojej programovej básne *Zdání Slavomilovo*. Karol Rosenbaum v identickom pomenovaní hlavnej postavy Šafárikovej programovej básne a Jungmannovho dialógu identifikoval vyjadrenie jeho súhlasu s poetickým programom Jungmannovej generácie.

V tejto básni sa Šafárik venuje problematike významu poézie a vôbec literatúry v domácom jazyku pre život národa. Azda preto ju možno považovať za jeho osobný manifest, ktorým sa prezentoval ako zástanca a podporovateľ pestovania slobodných umení („*Svobodná umění nebudou-li a umění pěkná / sladiti života los, což bude s životem lidským?*“). Pritom mu nejde o obhajobu slobodných umení ako takých a v rámci nich aj literatúry, resp. poézie, ale vyzýva ňou k ich pestovaniu v domácom jazyku – teda v jazyku, ktorý by bol nie len zrozumiteľný v slovenskom prostredí, ale ktorý by zároveň zachoval čo najviac jeho pôvodných znakov, a tým dosvedčoval jeho osobitosť. Takýto výklad by mohla potvrdiť aj úvodná lokalizácia prostredia, z ktorého Slavomil pochádzal: „*převysokých skal Tater okolí malé*“, ktorá odkazuje práve na slovenské územie.

Šafárik sa nechcel nechať zastrašiť odporcami, ktorí tvrdili, že nie je potrebné rozvíjať umenie – zrejme mali na mysli jeho rozvíjanie v domácom jazyku: „*Chválitebný tvůj úmysl byl: jen krácej tak pořád, / nedbaje na daremný třesk, na plané nedbaje řeči.*“

Prostredníctvom postavy Slavomila prezentoval aj svoje názory o úlohe poézie v živote človeka a spoločnosti. Už nemala byť len hrou a okrasou, ale vyjadrovateľkou cito-

⁵⁰ TABLIC, Bohuslav: *Paměti IV*. Vacov, 1812, s. LXIII.

⁵¹ PALKOVIČ, Juraj: Šafárikova Tatranská múza s lýrou slovanskou. In: *Týdeník*, roč. 4, 1815, č. 40 – 41, s. 238 – 240, 254 – 255.

vého sveta jedinca. „Fingovaná diskusia je iste odrazom rozhovorov, mladistvých sporov, nedostatočného ocenenia literatúry v Šafárikovom prostredí, kde prevládal osvietenský racionalizmus, nie príliš naklonený rešpektovať literatúru v tom poňatí, ako ju formuloval mladý básnik.“⁵²

Takéto hodnotenie Šafárikovej poézie preto posúva jej analýzu do konfrontačnej úrovne nielen v rovine formálnej a kvalitatívnej, ale aj ideovej. Zostáva totiž nie celkom jasné, čo si Rosenbaum predstavoval pod „nedostatočným ocenením literatúry v Šafárikovom prostredí“ a pod „prevládáním osvietenského racionalizmu“. Dalo by sa predpokladať, že zrejme takto charakterizoval názory a literárne stratégie starších básnikov, medzi nimi Palkoviča a Tablica.

Pri riešení tohto problému treba prihliadať na skutočnosť, že Šafárik s oboma týmito básnikmi nevstúpil do vážnejšieho „sporu“. Ani jeden z nich zásadne neodmietol Šafárikovu poéziu, teda zrejme ani jeho názory na funkciu daného typu literárnej produkcie. Práve naopak – Palkovičova reakcia na *Tatranskú múzu* bola aj napriek výčitkám o podobe jazyka nanajvýš pozitívna: „Fantazi jeho jest velmi živá a bystrá (však ještě příliš léta-vá), řeč poetická, malování nádherná, důstojná, utěšená.“ Okrem toho ju však považoval akoby za pokračovateľku tých ideí, ktoré prezentoval on sám vo svojej básnickej zbierke: „Tato Tatranská Múza, jejíž zjevení zajisté památné jest, a kterouž Múza ze slovanských hor s slovenskou srdečností vítá, zazpívejž a zahrejž na svou slovenskou lyru.“ K tomuto konštatovaniu pridáva na ukážku aj dve Šafárikove básne (*Jiskra božství* a *Život po smrti*) a vyslovuje želanie: „Exemplárové této Muzy tatranské snad se z Levoče brzo i do Prešpurku dostanou.“⁵³

Rovnako možno usudzovať, že ani Šafárik voči týmto starším básnikom nijako nevyhraňoval svoje názory, skôr naopak, mal ich vo veľkej úcte. Podľa zistení K. Paula, keď zomrel Bohuslav Tablic, Šafárik vraj požiadal Jána Kollára o jeho rukopisy, aby ich zachránil pred zničením, pričom už vo svojich *Dejinách* (*Geschichte der slawischen Sprache nach allen Mundarten*, Budín, 1826) o ňom napísal, že bol plodným a zaslúžilým spisovateľom, ktorému slovenská literatúra vďačí za viaceré obohatenie mnohými spismi.⁵⁴ Stotožňoval sa aj s jeho názormi o spevavosti Slovanov⁵⁵ a výraznú podobnosť nemožno vyvrátiť ani v ich názoroch na podobu literárneho jazyka v slovenskom prostredí.

O Šafárikovom vzťahu k týmto básnikom by však oveľa viac mohlo napovedať (už na prvý pohľad nápadné) koncipovanie názvu spomínanej programovej básne *Zdání Slavomilovo*, ktorý je veľmi podobný s názvom básne Juraja Palkoviča *Videní Dobromyslovo*. Nie je vylúčená možnosť, že Šafárik ju tak nazval zámerne, resp. že by mohla byť aj priamou reakciou na Palkovičovú báseň. Ich vzájomnej komparácii sa však zatiaľ venoval len Karol Rosenbaum, ktorý skonštatoval: „Palkovičova báseň nemá dynamiku vzťa-

⁵² ROSENBAUM, Karol: *Pavol Jozef Šafárik*. Bratislava : Osveta, 1961, s. 25 – 27.

⁵³ PALKOVIČ, Juraj: Šafárikova Tatranská múza s lýrou slovenskou. In: *Týdeník*, roč. 4, 1815, č. 40 – 41, s. 238 – 140, 254 – 255.

⁵⁴ PAUL, Karel: *Pavel Jozef Šafárik. Život a dílo*. Praha : Nakladatelství, ČSAV, 1961, s. 24.

⁵⁵ TABLIC, Bohuslav: *Paměti česko-slovenských básníků aneb veršovců, kteří se buďto v Uherské zemi zrodili, aneb aspoň živi byli*. Vacov, 1806, s. I – XVI (Konkrétne v statiach: Zpěvů mezi Slováky libování, Rumové starých slovenských zpěvů, Pozdější slovenské zpěvy, Melodie nacionálních neb vlastenských slovenských zpěvů).

hu k poézii, jeho vnútorná dramatickosť je veľká, no netýka sa na prvom mieste poézie. Šafárikovo „zdání“ má presnejší a bohatší obsah, ba je v určení mohutnosti poézie ako umenia presnejšie. Palkovičovi ide o mravné otázky, Šafárikovi o umenie. Možno povedať, že Šafárikova báseň je ak nie prvou, tak jednou z prvých obrán poézie v našej literatúre.“⁵⁶

Toto porovnanie Karola Rosenbauma a jeho hodnotenie hlavných ideí oboch básní však nešpecifikuje napríklad to, pred čím obraňuje Šafárik poéziu alebo bližšie nepredstavuje Palkovičove idey prezentované v jeho básni. Navyše, obchádza vývinové hľadisko, keď neberie do úvahy možnosť, že Šafárik mohol nadviazať na myšlienky Juraja Palkoviča a rozvinúť ich v nových intenciách. Ničím tak jednoznačne nevylučuje, že podobný zámer (aj keď v rozdielnom spoločenskom a kultúrnom kontexte, resp. štádiu vývinového procesu slovenskej literatúry – vzhľadom na trinásťročný odstup medzi ich vydaniami) možno objaviť u oboch básnikov.

Táto Šafárikova báseň zatiaľ nebola porovnaná s programovými básňami Bohuslava Tablica, v ktorých je nepopierateľne prítomné riešenie podobnej otázky (napríklad Světlo literního umění či Slávia věncem zdobená⁵⁷). To potvrdzuje potrebu overenia a zrejme aj prehodnotenia takých tvrdení, aké vyslovil napríklad Pavol Petrus, že vedomie spoluzodpovednosti básnika za život a osudy národa, ktoré jasne identifikoval u Šafárika, absolútne nemožno hľadať a nájsť u Tablica alebo u Palkoviča.⁵⁸

Podobné pokusy o rozvoj národnej literatúry u niektorých ďalších básnikov pôsobiach v približne rovnakom období ako Šafárik nevylúčil ani Cyril Kraus, nanajvýš však pripúšťal ich prítomnosť v básnickej tvorbe Samuela Rožnaya a Viliama Šimku, čiže Šafárikových básnických aktívnych rovesníkov.⁵⁹ Podobné iniciatívy u ostatných – najmä o niečo starších – básnikov opomína. Pritom je nevyvrátiteľne zjavné úsilie Bohuslava Tablica udržiavať kontakt so svetovou literatúrou, pretože okrem starších cudzojazyčných literárne činných osobností reflektoval aj napríklad súdobých nemeckých básnikov, konkrétne Schillera či Goetheho.⁶⁰

Pri hodnotení Šafárikovej básnickej zbierky nemožno poprieť vývinové hľadisko, podľa ktorého ju treba zaradiť do širšieho okruhu básnickej tvorby z obdobia prelomu 18. a 19. storočia. *Tatranská múza s lýrou slovanskou* ako celok ho svojím synkretickým charakterom iba potvrdzuje. Treba ju vnímať ako dôležitú súčasť v reťazci vývinu našej poézie. Aj keď je nepopierateľné, že sa v nej objavuje nový postoj ku skutočnosti (po novom obsiahnutý básnický subjekt), pri jej hodnotení treba zvážiť, či ju nemožno vnímať ako prirodzený dôsledok vývinu a vplyvu zahraničných impulzov, ktoré sa postupne

⁵⁶ ROSENBAUM, Karol: Šafárikova koncepcia literatúry. In: *P. J. Šafárik v slovenskej a českej slavistike*. Košice, 1993, s. 77 – 88, s. 79 – 80.

⁵⁷ TABLIC, Bohuslav: *Poezye I*. Vacov, 1806, s. 3 – 14 a 109 – 128.

⁵⁸ PETRUS, Pavol: Prozaické názory Pavla Jozefa Šafárika v Počátkoch. In: *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrodenie*. Zost. Imrich Sedlák. Martin : Matica slovenská, 1989, s. 203.

⁵⁹ KRAUS, Cyril: O „historickej iniciatíve“ Šafárikovej poézie. In: *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrodenie*. Zost. Imrich Sedlák. Martin : Matica slovenská, 1989, s. 166, 167.

⁶⁰ Svedčí o tom fakt, že v básni Světlo literního umění ich mená zaradil do zoznamu významných osobností, ktorých knihy by chcel mať vo svojej knižnici. Pozri TABLIC, Bohuslav: *Poezye I*. Vacov, 1806, s. 13.

etablovali v našom kultúrnom a literárnom kontexte. Preto je potrebné čo najobsiahlejšie spoznať Šafárikove inšpiračné zdroje a presnejšie definovať jeho literárne kritériá.

Ukazuje sa, že posúdenie úrovne básnických aktivít Pavla Jozefa Šafárika, resp. presnejšia interpretácia a analýza jeho básnickej zbierky, si vyžaduje nové čítanie jednotlivých básnických textov, a to tak vlastných Šafárikových, ako aj autorov pôsobiacich v rovnakom alebo blízkom období. Šafárikove básne totiž nemožno hodnotiť iba ako izolované literárne útvary. Treba ich čítať v kontexte celej súdobej básnickej a literárnej tvorby vôbec.

Výrazná absencia porovnávacích analýz básnických diel z tohto obdobia vážne sponchyňuje relevantnosť doterajších hodnotení nielen Šafárikovej poézie. Súčasná situácia je, žiaľ, taká, že tieto hodnotenia sa len mechanicky preberajú, v dôsledku čoho dochádza k skresľovaniu či nepresnému výkladu vývinového procesu literárnej tvorby v slovenskom prostredí.

PRAMEN

ŠAFÁRIK, Pavol Jozef: *Tatranská Múza s lýrou slovanskou*. In: ŠAFÁRIK, Pavol Jozef: *Básnické dielo*. Zost. P. Káša. Bratislava : Kalligram – Ústav slovenskej literatúry SAV, 2005.

LITERATÚRA

ČERVENKA, Miloslav: Český alexandrin. In: *Česká literatura*, roč. 41, 1993, č. 5, s. 459 – 499.

DORULA, Ján: Pavol Jozef Šafárik a slovenčina. In: *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrodenie*. Zost. Imrich Sedlák. Martin : Matica slovenská, 1989, s. 219 – 229.

FELDEK, Ľubomír: O básnika viac. In: ŠAFÁRIK, P. J.: *Tatranská múza s lýrou slovanskou*. Bratislava : Tatran, 1986, s. 8 – 9.

HAMADA, Milan: Na prahu modernej lyrickej poézie P. J. Šafárika a J. Kollára. In: *Zrod novodobej slovenskej kultúry*. Bratislava : Veda, 1995, s. 277.

JUNGSMANN, Josef: O jazyku českém. Rozmlouvání druhé. In: *Hlasatel český*, roč. 1, 1806, č. 3, s. 321 – 344.

JUNGSMANN, Josef: O jazyku českém. Rozmlouvání první. In: *Hlasatel český*, roč. 1, 1806, č. 1, s. 43 – 49.

KÁŠA, Peter: *Medzi estetikou a ideológiou. Literárnohistorické a komparatistické štúdie*. Prešov : FF PU, 2001.

KÁŠA, Peter: Paradoxy, peripetie, impulzy tvorivosti. In: KÁŠA, Peter – RUSNÁK, Juraj: *Dve štúdie o Pavlovi Jozefovi Šafárikovi*. Prešov : FF UPJŠ, 1995, s. 8 – 18.

KÁŠA, Peter: Raná poézia medzi invenciou a zručnosťou. In: KÁŠA, Peter – RUSNÁK, Juraj: *Dve štúdie o Pavlovi Jozefovi Šafárikovi*. Prešov : FF UPJŠ, 1995, s. 19 – 35.

KRAUS, Cyril: *Kritika v slovenskom národnom obrodení (1780 – 1817)*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 1990.

KRAUS, Cyril: O „historickej iniciatíve“ Šafárikovej poézie. In: *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrodenie*. Zost. Imrich Sedlák. Martin : Matica slovenská, 1989, s. 161 – 168.

KRČMÉR, Štefan: *Stopäťdesiat rokov slovenskej literatúry*. Martin : Matica slovenská, 1943.

MARČOK, Viliam: Vývinový prínos Šafárikovej poézie. In: *P. J. Šafárik a slavistika*. Prešov – Martin : FF UPJŠ, 1997, s. 131 – 132.

Múza tatranská od P. J. Šafárika (Die Tatrische oder Karpatische Muse von P. J. Schafary. Leutschau, 1814) In: *Wiener allgemeine Literatur-Zeitung* IV, 1816, č. 26, s. 416.

PALKOVIČ, Juraj: Šafárikova Tatranská múza s lýrou slovanskou. In: *Týždenník* IV, 1815, č. 40 – 41, s. 238 – 140, 254 – 255.

PAUL, Karel: *Pavel Jozef Šafárik. Život a dielo*. Praha : Nakladatelství ČSAV, 1961.

- PETRUS, Pavol: Prozaické názory Pavla Jozefa Šafárika v Počátkoch. In: *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrozenie*. Zost. Imrich Sedlák. Martin : Matica slovenská, 1989, s. 201 – 204.
- ROSENBAUM, Karol: *Pavol Jozef Šafárik*. Bratislava : Osveta 1961.
- ROSENBAUM, Karol: Šafárikova koncepcia literatúry. In: *P. J. Šafárik v slovenskej a českej slavistike*. Košice, 1993, s. 77 – 88.
- RUMY, Karol Juraj: Poezye od Bohuslava Tablice. Díl první. In: *Annalen der Literatur und Kunst des In- und Auslandes*, 2. zv., 1810, s. 50 – 54.
- RUMY, Karol Juraj: Štvrtý diel Tablicových Poézii. In: *Intelligenzblatt zur Wiener allgemeine Literatur-Zeitung*, 1815, č. 31, s. 251 – 252.
- RUMY, Karol Juraj: Tablicove Poezye. In: *Wiener allgemeine Literatur-Zeitung*, 1815, s. 1581 – 1582.
- SEDLÁK, Imrich: *Vplyv prostredia na formovanie profilu Pavla Jozefa Šafárika*. In: *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrozenie*. Zost. Imrich Sedlák. Martin : Matica slovenská, 1989 s. 319 – 332.
- ŠMATLÁK, Stanislav: *Dejiny slovenskej literatúry II*. Bratislava : Národné literárne centrum, 1999.
- ŠTRAUS, František: Strofa a metrum v poézii P. J. Šafárika. In: *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrozenie*. Zost. Imrich Sedlák. Martin : Matica slovenská, 1989, s. 171 – 198.
- TABLIC, Bohuslav: *Paměti česko-slovenských básníků aneb veršovců, kteří se buďto v Uherské zemi zrodili, aneb aspoň živi byli*. Vacov, 1806, s. I – XVI.
- TABLIC, Bohuslav: *Poezye I – IV*. Vacov, 1806 – 1812.
- TABLIC, Bohuslav: *Slovenští veršovci. Svazek druhý*. Vacov, 1809.
- TIBENSKÝ, Ján: *Pavol Jozef Šafárik – život a dielo*. Bratislava : Osvetový ústav, 1975.
- VÁŠKO, Imrich: Básnické dedikácie P. J. Šafárika. In: *Pavol Jozef Šafárik a slovenské národné obrozenie*. Zost. Imrich Sedlák. Martin : Matica slovenská, 1989, s. 206 – 217.
- VLČEK, Jaroslav: *Dějiny české literatury*. Praha : Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960.
- VOJTECH, Miloslav: *Od baroka k romantizmu. Literárne prúdy a tendencie v slovenskej literatúre v rokoch 1780 – 1840*. Bratislava : UK, 2003.

Mgr. Lenka Rišková, PhD.
 Ústav slovenskej literatúry SAV
 Konventná 13
 813 64 Bratislava
 SR
 e-mail: lenka.riskova@gmail.com